

CEVRÎ ÇELEBÎ'YE NİSPET EDİLEN HÂFIZ-I ŞİRAZÎ GAZELİ ŞERHİ

Turgay ŞAFAK

Dr., İstanbul Medeniyet Üniv., Edebiyat Fakültesi,
Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü

Özet

Osmanlı coğrafyasında en çok okunan ve eseri yaygın olan şairlerin başında gelen Hâfız-ı Şirazî'nin divanı pek çok kez tercüme ve şerh edilmiştir. Bu şerhlerden bazıları bütün divanı kapsarken bazıları ise sadece bir gazel veya bir beyitle de sınırlıdır. Genellikle tasavvufi bir yaklaşımla şerh edilmiş olan Hâfız divanının ilk gazelinin bir başka şerhi 17. yüzyıl şairlerinden olan Cevrî Efendi'ye nispet edilmektedir. Tasavvufi şerh geleneğine uygun olarak şerh edilmiş olan bu eserin bugüne kadar sadece matbu nüshası bilinmekteydi. Bizim tespit etmiş olduğumuz yazma nüshada Cevrî'nin kaleminden çıktığı belirtilmektedir. Ancak dönemin meşhur hattatlarından olan Cevrî'nin istinsah ettiği eserlerden biri olma ihtimali de oldukça fazladır. Bu çalışmada Cevrî'ye nispet edilen bu eserin ilim dünyasına tanıtılması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hâfız-ı Şirazî, Cevrî Efendi, Şerh, Divan şiiri, Şerh geleneği.

Abstract

The Annotation of Hafız-ı Şirazi's Ghazal that is Attributed to Cevri Çelebi

Divan of Hâfız-ı Şirazî, one of the most widely read and prevalent work in Ottoman territory, has been several times

translated and annotated. While some of these annotations encompassed the whole *divan*, some others were only limited to only an ode or a couplet. An example of these annotations of the first ode of the *Hâfiz Dîwan*, which has generally been translated with mystical approach, has been attributed to 17. century poet *Cevrî Efendî*. This work, which is annotated in accordance with mystical annotation tradition, was only known by its printed copy. We found a copy reporting that it was written by *Cevrî Efendî*. However, since *Cevrî* was one of the well-known calligrapher in his time, it is possible to think that this work was copied rather than written by *Cevrî*. In this work, it is aimed to introduce this work that attributed to *Cevrî Efendî* to the scientific community.

Keywords: Hafez of Shiraz, *Cevrî Efendî*, Commentary, *Diwan* poetry, Commentary tradition.

Kurte

Şîroveya Xezela Hafîz Şîrazî Ku Bi Cevrî Çelebî Tê Pêwendkirin

Dîwana Hafîzê Şîrazî ku di *erdnîgariya* *Osmaniyan* de yek ji wan *kesan bû* ku *herî pir dihat xwendin û berhema wî* di nav *berhemên helbestvanên pir tîn zanîn* di *serî de bû*, *gelek caran hatiye wergerandin û şîrove kirin*. *Hinek ji van şîroveyan hemû dîwana wî di hundurand*, *hinek jî tenê bi xezela an beyitekê sînorkirî bûn*. *Şîroveyeke din a xezela yekem a dîwana Hafîz bi Cevrî Efendî re tê pêwendkirin* ku *helbestvanê sedasal 17. e*. *Heta îro tenê, sûretekî çapa vê berhema ku bi piranî li gorî kevneşopî tesewûfî hatiye şîrovekirin*, *dihat zanîn*. *Di nusxeya destxet ku me tesbît kiriye de tê diyarkirin* ku *destxeta Cevrî ye*. *Lê ihtîmala wê zêde ye ku yek ji wan berhemên e ku ji xetatên wê demê yê navdar Cevrî, ew îstînsah kiribe*. *Di vê xebatê de armanc ew e ku ev xebata ku bi Cevrî tê pêwendkirin*.

Peyvên Sereke: Hafîz Şîrazî, *Cevrî Efendî*, *Şîrove*, *Helbesta diwanê*, *Kevneşopîya şîroveyê*.

المخلص

شرح قصيدة حافظ الشيرازي التي نسبت إلى جوري جلبي

يتصدر حافظ الشيرازي الذي ترجم وشرح ديوانه عدة مرات من بين الشعراء الأكثر قراءة لمؤلفاتهم في الأقاليم العثمانية، بعض هذه الشروح تشمل ديوانه الشعري كله و بعضها شرح على قصيدة أو بيت. ديوان الحافظ الذي شرح شرحا بمنظور تصوفي، و شرح آخر لقصيدته الأولى ينسب إلى جوري أفندي من شعراء القرن السابع عشر. كان يعرف لهذا الشرح التصوفي حتى الآن نسخة مطبوعة فقط. و يلاحظ أن النسخة المخطوطة التي وجدناها بخط جوري أفندي يمكن أن تكون مما استنسخه من المؤلفات المستنسخة بخطه. هذا البحث يهدف إلى التعريف بالمؤلف الذي ينسب إلى جوري أفندي.

الكلمات المفتاحية: حافظ الشيرازي، جوري أفندي، شرح، الشعر الديواني، عرف الشرح.

Giriş

Osmanlı coğrafyasında Mevlâna ve Şeyh Sa'dî'nin eserleriyle birlikte en çok okunan, istinsah edilen ve şerhedilen eserlerden biri olan Hâfız-ı Şirâzî'nin divanıdır. Hâfız divanı birçok kez tam metin olarak bazen de içinden bazı gazeller ve beyitler seçilerek şerh edilmiştir. Hâfız divanına ilk şerhler 16. yüzyılda Şem'î ve Sürûrî tarafından yapılmış olup daha çok tasavvufî anlam dünyası ile şerhedilmiştir. Yine aynı yüzyılda Sûdî Bosnevî tarafından yapılan şerhte ise daha çok araştırmaya dayalı bir yöntem kullanmış olup Sûdî kendisinden önce kaleme alınan Surûrî ve Şem'î'nin şerhlerini eleştirmekten de geri durmamıştır. Hâfız'a dair yapılan herhangi bir çalışmada ilk akla gelen kaynak şüphesiz ki Sûdî'nin bu şerhidir. Bu eser şemsi 1342 (1963) senesinde İsmet Settârzâde tarafından Farsça'ya tercüme edilerek Tahran'da basılmıştır. Bir diğer şerh ise 19. yüzyılda Konyalı Mehmed Vehbî Efendi tarafından hazırlanmış olan şerhtir.¹

Hâfız'ın bazı beyitleri ve gazelleri için de şerhler kaleme alınmıştır. Bunlar arasında Celaleddin Devvânî'nin Hâfız'ın

بیر ما گفت خطا بر صنع قلم نرفت

¹ Sûdî ile Mehmet Vehbi Efendi'nin şerh yaklaşımları ile ilgili karşılaştırmalı bir çalışma için bkz. Ayar, Mehmet Taha (2007). Hâfız-ı Şirazi'nin bazı gazellerine şerh tekniği açısından Sûdî ve Konevî'nin yaklaşım tarzları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

آفرین بر نظر پاک خطا پوشش باد

beyti ve bir gazeli için Farsça yazdığı şerhi (Devvanî; 1373) ve yine aynı beyit için İbn Kemal Paşa'nın yazmış olduğu şerhi² ve Derviş Abdülkadir tarafından Galebe-i Sultân-ı Aşk (Kolunsağ, 2012) adıyla hazırlanmış olan bir gazel üzerine yazılmış şerhi sayabiliriz. Bunlar dışında Hüseyin Kefevî³ tarafından hazırlanmış olan bir Hâfız şerhi Süleymaniye Kütüphanesinde muhafaza edilmektedir. Şerhler dışında Hâfız Divanının manzum tercümesi⁴ ve divana yazılmış bir tahmis de mevcuttur (Yümni, 1337).

On altıncı yüzyıl şairlerinden biri olan İbrahim Cevrî Çelebi'nin Hâfız divanının ilk gazeline yazmış olduğu tasavvufî şerhi de Osmanlı coğrafyasında Hâfız şerhleri arasında sayabiliriz. Eser "Terceme-i Ahvâl-ı Hâce Hâfız-ı Şirazi" adıyla 1286 senesinde *Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne Matbaası*'nda tab edilmiştir.

CEVRÎ'NİN HAYATI VE ESERLERİ

Asıl adı İbrahim olan Cevrî İstanbulludur. Ailesi hakkında herhangi bilgiye sahip değiliz. Sadettin Nüzhet Ergun'un aktardığına göre kendi el yazısı eserlerinde de herhangi bir bilgiye rastlanmamaktadır (Ergun, [t.y.]1052).

Cevrî hakkında en tafsilatlı bilgiler Naimâ tarihinde yer almaktadır. Ona göre Cevrî iyi bir tahsil görmüş, Sarı Abdullah'ın sırdaşlarından olmuş, sohbetine katılmış ve Mevlevî tekkelerindeki semalara devam etmiştir (Naima, 2007, c.1 s.1635). Osmanlı Müellifleri müellifi Bursalı Mehmed Tahir ise Müstakimzâde'den aktararak Sarı Abdullah Efendi'den feyz alanlar arasında olduğunu belirtmiştir (Bursalı; 72). Esrar Dede'nin aktardığına göre ise Cevrî Ankaralı Rusûhi İsmail'e intisab etmiştir (Genç, 2000, s.112). Kaynaklar onun iyi bir hattat olduğu konusunda hemfikirdirler. Müstakimzâde'nin aktardığına göre Cevrî hat sanatını Yenikapı Mevlevihanesi'nde ikamet eden Adlî adlı birisinden öğrenmiştir (Ergun, [t.y.]1052).

² Süleymaniye kütüphanesinde çeşitli el yazmaları bulunmaktadır. Bağdatlı Vehbi 2041; Esad Efendi 1694; Hüseyin Paşa 755; Reşid Efendi 1044; Atif Efendi 2790.

³ Süleymaniye Kütüphanesi Çelebi Abdullah 305

⁴ Ferid veya Feridi adlı biri tarafından yapılan manzum tercümenin Beyazıt Devlet; 5673, Süleymaniye H. Hüsnü Paşa bölümü; 992 ve İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde el yazmaları bulunmaktadır. Eser ile ilgili Emrullah Yakut'un Doktora çalışması devam etmektedir.

Hat konusunda oldukça başarılı olan Cevrî, geçimini kitap istinsah ederek sağlamış olup pek çok eser istinsah etmiştir. Bunlar arasında 22 Mesnevî olduğundan söz ediliyor. Yine sohbetlerinde bulunduğu Sarı Abdullah Efendi'nin eserlerini beyaza çektiği ve istinsah ettiği bilinmektedir. Belîğ'in Nuhbetü'l Âsâr'ında belirttiğine göre Şehnâme, Kühü'l Ahbâr, Tarih-i Vassâf gibi eserleri istinsah ederek karşılığında verilen ihsanlarla yaşamıştır. Muallim Nâcî, Cevrî'nin 'Küllî hattâtun câhilun' sözünü nakzedenlerin fâzıllarından biri olduğunu yazmıştır (Muallim Naci, 1986, 274).

Naimâ tarihinde şu bilgiler yer almaktadır:

“Gayet serî'ü'l-kitâbe ve hoşnûvîs olmağın çok eser-i kalemi vardır. Hattı ile yirmi iki Mesnevi-i Şerif ve Sarı Abdullah Efendi'nin Füsusu'l Hikem Şerhi ve Ahlak-ı Alâî'den birkaç nüsha ve Nefâhatü'l-Üns ve dahi gayrı nüshalar ve müteaddid mecmualar ve resâil gördük.”(Ergun, [t.y.]1052)

Esrar dede ise Tezkiresinde şöyle yazmıştır:

“Hatt-ı ta'likte mâlik-i yed-i tûlâ olmakla ekseri vakitleri tahrir-i Mesnevî-i şerif'e masrûf olup hatta yevmiye bin beyt-i şerif tahrir ettiği sebt-yafte-i sahâif-i menkûldür.” (Genç, 2000, s. 112)

Özellikle ta'lik ve ta'lik kırmasında oldukça mâhir olduğunu ve Cevrî tarafından yazılan eserlere ehemmiyet verildiğini görmekteyiz. Mesela III. Selim çok sevdiği şair şeyh Gâlib'e Cevrî'nin tahrir ettiği bir Mesnevî hediye etmiştir. Şeyh Gâlib'in bu ihsandan ne kadar memnun olduğunu Sultan'a yazdığı şu beyitlerden anlamaktayız:

Baňa Sulţân Selim-i kâmvir kâm-ı cihân verdi
Bütün dünyâ değer bir genc-i hâss-ı râyegân verdi
Ne genc ammâ ki her bir cildi bir gerdân-i pür cevher
Bu hâk-ı ber-çarara nüh tıbağ-ı âsumân verdi

.....

‘ Aceb bir mesnevî-i pür bahâ kim Cevrî haţtıyla
Dil-i uşşâğ-ı zâra cevri-i gerdündan amân verdi
Hüseyn-i Baykarâ bahşetmemişti Molla Câmîye
Baňa ol kâmi kim bu hüsrev-i sâhib-ķırân verdi. (Şeyh Galib, 1994, s.77)

Cevrî, Mevleviliğe intisab etmiş bir şair ve hattattır. Esrar Dede'nin aktardığına göre Cevrî Ankaralı Rusûhi İsmail'e intisab etmiştir (Genç, 2000, s.112). Naimâ'ya göre ise Sarı Abdullah'ın

sırdaşlarından ve sohbetine devam edenlerden biridir (Naima, 2007, c.1 s.1635). Cevrî'nin Melâmi-Bayrami olduğunu ise Müstakimzâde hem Tuhfe'sinde hem de Melamiyye-Bayramiyye adlı eserinde dile getirmektedir. Bursalı Mehmed Tahir Osmanlı Müelliflerinde ve Abdülbaki Gölpınarlı Melamilik ve Melamiler adlı eserinde Cevrî'yi Mevlevî olmakla birlikte Sarı Abdullah'a intisâb edenler arasında göstermiştir.

Yazmış olduğu kasidelerden büyük bir fayda temin etmemiştir. Bir takım rical çok cüz'i yardımlarda bulunmuş bir kısmı ise istismar etmiştir. Bunlar Ruznameci İbrahim Efendi'ye yazmış olduğu bir manzûmede şu şekilde yer almaktadır:

Hâşıl bu kim olmuş ezeli vech-i ma'âşım
Endüh ü ğam-ı tezkere vü kayd-ı mevâcib
Efzûndur âniñ hâsıl-ı nağdi raqamından
Taḥşil için çektiğim âlâm ü meṭâlib
Akrân arasında hüner ü ma'rifetimle
İtti bu rezâlet beni pür neng ü me'âyib (Ayan, 1981, s.146)

Bayram Paşa'ya takdim etmiş olduğu bir başka kasidesinde bütün meziyetlerine rağmen refaha kavuşamadığını şu beyitlerle ifade etmektedir.

Benim o cennet-âbâd-ı suḥan kim
Füyûzât-ı Hudâ'dır baña enhâr
Benim ol baḥr-i mevâc-ı ma'ânî
Sözümdür gûş-i feyze dürr-i şehvâr
Nikât-ı şî'rimiñ ma' nâsı ḥikmet
Kitâb-ı tâb'ımıñ mazmûnı esrâr
.....
Feleḫ ammâ bu deñlü ma'rifetle
Ne gülşenden naşîbim eylemiş yâr
Ne sevdâ-yı ümîdim vâşıl-ı sūd
Ne kâlâ-yı kemâlim germ-bâzâr
Feleḫten 'ârife düşmez şikâyet
N'ola şükr eylesem her gâh nâçâr (Ayan, 1981, s. 85)

Hayatta umduğu zenginliğe ulaşamayan Cevrî'nin belki de babasından kendisine miras kalmış olan küçük bir evi vardı. Divanında yer alan bir beyitte evini tamir ettirdiğine dair bir tarih bulunmaktadır.

İdüp bu ‘ârifâne menziliñ ta‘mîrine himmet

Dedim târîhini “cây-i emân u güşe-i himmet” (1052)

Cevrî'nin memuriyet hayatı hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Şeyhî, Vakayiu'l -Füzelâ adlı eserinde onun “küttâb-ı divân-ı sultânî” zümresinden olduğunu söylüyor. Belîğ ise onu “Dîvân-ı Hümûyun kâtiplerinden” biri olarak göstermektedir. Esrar dede ise sadece kâtipliğinden bahsediyor. Bunun dışındaki diğer kaynaklar sadece Cevrî'nin özellikle hattatlık yaparak geçimini temin ettiğini bildiriyorlar.

Cevrî 1065/1654 senesinde vefat etmiştir. Ölümünden sonra Râî şu tarihi düşmüştür:

Ey gelip bu meşhed-i pâki ziyâret eyleyen
Bil ki bu ‘ârif-i billâha olmuştur mekân
Bu münevver meşhed ü bu türbe-i cennet-mişâl
Oldı Cevrî'ye maķar pür nûr ola fi küll-i ân
Güş edince fevtini yârân didi târîhini
ايله يارب جوريه فردوس اعلا ده مكان
Nisârî de şu tarihi vücuda getirmiştir.
جورى بى ممنون لطف ايده جناب كردگار
Âsım zeyli'nde ise şu Farsça tarih kayıtlıdır.
رفت جورى از جهان بى وفا (Ergun,[t.y.] s.1053).

Cevrî'nin kaç yaşında öldüğüne dair bir bilgiye sahip değiliz. Emir Halife adına yazmış olduğu bir mesneviyi 1029/1619 senesinde tamamladığına ve divanında bu tarihten önce hiçbir tarihe tesadüf edilmediğini dikkate alarak Sadettin Nüzhet Ergun şairin bu eseri 20-24 yaşlarında yazdığını varsayarak şairin 58-60 yıl yaşadığı tahminini ileri sürmüştür (Ergun,[t.y.] s.1053).

Müstakimzâde Cevrî'nin vefatına dair şu bilgileri aktarmaktadır:

“Cevrî rahatsızlığını Sarı Abdullah'a haber veriyor. Vefatından sonra mahalle halkı kendisi ile adem-i ülfetlerinden hakkında sü-i zan ashabından olmakla cenazesine gelmiyorlar. Ev halkı ıstırapta iken Sarı Abdullah yirmi otuz ihvaniyle gelip cenazesini bizzat gasil ve namazını dahi kendisi kılıp “eğrikapu, haricinde defnediyor. Bilahare baş ve ayak taraflarına birer servi dikiyor.” Müstakimzâde “kabri mestur olduğundan ancak ihvanın malumudur (Gölpınarlı, 1931, s. 149).” demiştir.

ESERLERİ

1- Divan: ⁵

Cevrî divanının Türkiye kütüphanelerinde 40'a yakın yazma nüshası mevcuttur.

Divanda 84 kaside, 22 kıta (beyit sayıları muhtelif), 6 mesnevi şeklinde yazılmış kıta (3'ü farsça), 5 terkîb-i bend, 2 terci'-i bend, 272 gazel, 5 matlâ, 124 tarih (2'si Farsça), 33 rubai (30'u Farsça), 7 tahmis, 8 tesdis vardır.

Kasidelerden 2'si na'at-ı şerif, biri Mevlânâ için yazılmış medhiye, 4'ü Sultan 4. Murad'a sunulmuş, Dört kaside Sultan İbrahim'e, iki kaside ise 4. Mehmed'e sunulmuştur.

Bunların dışındaki kasideler devlet büyüklerine sunulmuş veya gönderilmiştir.

Cevrî divanın en zengin kısmı hiç şüphesiz tarihleridir. Toplam 124 tarih kıtası bulunan divanda dönemin pek çok tarihi olayına dair bilgiler bulunmaktadır.

2- Selim-nâme:

Şükrî-yi Bitlisî'nin 930/ 1523 senesinde yazmış olduğu mesnevinin 1037/1627 senesinde metnin dilini ağır ve ağıdalı bularak “zamâne üslûb-i şi'rine tevfiқан tankîh edilerek ayrıca nazmedilmiştir.” (Ergun,[t.y.] s.1062).

Şükrî'ye ait olan Selimnâme Mustafa Argunşah tarafından yayınlanmıştır.⁶ Cevrî'nin esere ilave ettiği beyitten eseri Ruznameci İbrahim Efendi'nin Keddüdası Köse Ali Bey'in arzusuyla kaleme aldığını anlıyoruz (Ergun,[t.y.] s.1062). Eserin yazma nüshası Millet Kütüphanesinde bulunmaktadır.⁷

Cevrî'nin yaptığı bu “sadeleştirme” bir asır sonra dil anlayışının değiştiğini göstermesi bakımından da incelenmeye değer bir eser olup Şükrî-i Bitlisî'nin eseriyle Cevrî'nin kendi zamanının dil anlayışına uygun olarak tekrar yazdığı metin karşılaştırıldığı takdirde 16 ve 17. yüzyıllar arasındaki dil ve üslup anlayışlarını karşılaştırma imkânı bulunacaktır.

⁵ Cevrî: Hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve Divanının tenkildi metni, haz. Hüseyin Ayan, Atatürk üniversitesi yayınları, Erzurum: 1981

⁶ Selimname / Şükrî-i Bitlisî; yay. haz. Mustafa Argunşah. -- Kayseri: Erciyes Üniversitesi, 1997. XII, 347, 10 s. ; 24 cm. -- (Erciyes Üniversitesi yayımları; 100)

⁷ Ali Emiri Manzum 1310. 151 varak.

3- Hilye-i Çehâr-yâr-i Güzîn:

Cevrî'nin en çok şöhret bulmuş eseridir. Pek çok nüshası bulunan eser üç defa basılmıştır.⁸ 145 beyitten oluşan bu küçük mesnevi Hâkânî Mehmed Bey'in Hilye'sinden ilham alınarak 1040/1630 yılında yazılmıştır. Eser dörf halifeyi değişik özellikleriyle öven kısa bir manzumedir (Gülmez, 2006, 19).

4- Melhame:

Cevrî'nin meşhur eserlerinden biridir, İstanbul kütüphanelerinde pek çok yazma nüshası vardır. Mesnevi tarzında yazılmıştır. İstanbul'da iki defa tab edilmiştir.⁹ Bu eserde aynen Selim-nâme gibi daha önce tahrir edilmiş olan bir başka eserin dilinin "güncellenerek" yeniden yazılmasından ibarettir. Eserin asıl ismi Şemsiyye olup müellifi Yazıcı Selahaddin tarafından 811/1408 senesinde telif edilmiştir. Yazıcı'nın Şemsiye'si 4788 beyitten müteşekkil iken Cevrî'nin Melhame'si 3617 beyittir (Ergun,[t.y.] s.1064).

Hüseyin Ayan, Cevrî'nin kendi döneminin Türkçe anlayışına göre eseri yeniden yazdığı ve dilini Yazıcı'nın dilinden daha ağdalı bir hale soktuğunu belirtmektedir (Ayan, 1981, s.21).

5- Hall-i Tahkikat:

1057/1647 yılında kaleme alınmış olan eserin adı aynı zamanda telif tarihidir. Sadrazam Sofu Mehmed Paşa'ya ithaf edilen Hall-i Tahkikat 415 beyitten oluşmakta ve 61 beyitlik giriş kısmından sonra Mevlânâ'nın Mesnevi'nin ilk 18 beytiyle eserden seçilen kırk beytin her birine beşer beyit eklenmesinden meydana gelmiştir. Türkiye kütüphanesinde pek çok yazma nüshası bulunan eser 1269 yılında Takvimhâne-i Âmire matbaasında tab edilmiştir (Gümüş, 2009, 249).

6- Aynü'l-Füyûz:

1057 senesinde tertip edilmiş olan eser yine Sofu Mehmed Paşa'ya ithaf edilmiştir. Eser, Mevlevî büyüklerinden Yusuf Sineçâk'ın Mesnevi'den intihap ederek oluşturduğu Cezire-i Mesnevi adlı eserine yapılan manzum bir şerhtir (Güleç, 2004, s.11). Her beyit beş Türkçe beyit ile şerh edilmiştir. Eser 1269 yılında Takvimhane-i

⁸ İlk baskısı pek çok hata ile dolu olduğundan 1309 senesinden yayınlanan Mekteb mecmuasının 1. ve 2. sayılarında tekrar tab edilmiştir. Üçüncü olarak Tahiru'l Mevlevî tarafından 1317 senesinde İstanbul'da Karabet matbaasında 24 sayfa basılmış, Tahiru'l Mevlevî hülâsa ile Cevrî'den ve eserlerinden bahsetmiştir.

⁹ Önce 1272 senesinde Matbaa-i Amire'de ve 1304'te İlhami Fevzi Matbaası

Âmire’de Hall-i Tahkikat ile birlikte tabedilmiş ve Selahaddin Hidayetoğlu tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır (Güleç, 2004, s.11).

7- Nazm-ı Niyâz:

12 ayın özelliklerinden bahseden Mart ayından başlayarak, yılın aylarını nazmeden mesnevi tarzında yazılmış bir eserdir. Yaklaşık 200 beyitten oluşmuştur. Bilinen en eski nüshası İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi’nde olan eser 1058/1648 yılında yazılmıştır (Ergun,[t.y.] s.1065). Süleymaniye Kütüphanesi yazma bağışlar bölümü 7235 demirbaş numarası ile kayıtlı muahhar bir nüsha vardır. Aynı nüshanın 81. varlığında Cevrî’ye ait olduğu farzedilen Tecvidü’l Kur’an adlı bir eser daha vardır.

8- Risale der Beyan-ı A'dad-i Sıfatha-yı Nefs-i İnsani:

Hakîm Senâî’nin tilmizlerinden Vecdî mahlaslı Abdulvahid Gaznevi’nin Me’hazü’n-Nüfûs adlı eserinin tercümesi olduğu belirtilen eser mensurdur. Süleymaniye kütüphanesinde biri Nafiz Paşa bölümü 402, diğeri ise Yazma bağışlar 547 demirbaş numarasında kayıtlıdır (Ayan, 1981, s.29).

9- Muamma Risalesi:

Naimâ tarihinde “Muammaya müteallik bir risalesi ve müfredat-ı tıbbî müteallik bir garib manzumesi vardır” demiştir (Naima,2007, c.4, s.1635). Taramış olduğumuz kütüphanelerde Cevrî’ye ait böyle bir esere rastlayamadık.

10- Müfredat-ı Tıbbî Manzumesi:

Yine Nâimâ tarihinde “müfredat-ı tıbbî müteallik bir garib manzumesi vardır” diye kaydetmiştir ama bu isimle Cevrî’ye ait herhangi bir esere rastlanmamıştır (Ayan, 1981, s.28).

Bu eserler dışında bazı eserler Cevrî’ye nispet edilmiş olup bunlar kesin surette ona ait olmayan eserlerdir. Bunları hem Sadeddin Nüzhet Ergun Türk Şairleri adlı eserinde hem de Hüseyin Ayan hazırlamış olduğu Cevrî divanında bunları reddetmişlerdir. Bunlar sırasıyla;

1-Cevrî tarihi: Eser Cevrî’den sonraki olayları da içermekte olup Edirneli Ağazade Urfî Mehmed Ağa’ya aittir (Ergun,[t.y.] s.1066). İki cilt olarak İstanbul’da, 1. cildi 1291, 2. cildi 1292 senesinde Süleyman Efendi matbaasında “Osmanlı Tarihi” adıyla basılmıştır (Ergun,[t.y.] s.1065).

2-Tercüme-i Pend-i Attâr: PendnÂme Şehzade Beyazıd'ın isteği üzerine tercüme edilmiştir (Ergun,[t.y.] s.1066). Şehzade Beyazıd'ın 1526-1562 yılları arasında yaşadığı göz önünde tutulursa tercüme bir başka Cevrî'ye ait olmalıdır. Eser 1315 senesinde Mihran matbaasında Cevrî Çelebi adıyla tabedilmiştir.

CEVRÎ'YE NİSBET EDİLEN HÂFİZ DÎVÂN'ININ İLK GAZELİNE YAZILAN ŞERH

Cevrî divanını yayınlayan Hüseyin Ayan ve daha öncesinde Sadeddin Nüzhet Ergun “Risale fi Ahvâl-i Sülûk-i Hâce Hâfız-ı Şîrâzî” adıyla tabedilen eserin Cevrî'ye ait olduğuna dair herhangi bir kayıt olmadığını iddia ederek bu eseri Cevrî'ye nispet edilen eserlerden biri olarak kabul etmişlerdir. Oysa bizim tespit ettiğimiz Süleymaniye Kütüphanesi Tercüman Bölümü 287 numarada kayıtlı olan yazmada eserin Cevrî'ye ait olduğuna dair şu bilgiler yer almaktadır: “Bu risâle-i laîfe bâlâ-nişîn-i mağâm-ı dânişverî Cevrî Efendi'nin çekîde-i kalem-i mu'cez beyânıdır ki biñ altmış yedi (1067) senesinde taħrîr olunmuştur.”

Bu ifade ile eserin dönemin ünlü bir hattatı olarak birçok eser istinsah etmiş olan Cevrî'ye aidiyetini tam olarak delillendirmek mümkün olmasa bile elimizdeki yazmayı Cevrî'nin istinsah ettiği eserlerle karşılaştırdığımızda yazmanın Cevrî tarafından istinsah edilmemiş olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Buna rağmen hem metnin içinde hem de diğer biyografik ve tarihî kaynaklarda bu bilgiyi ispat edecek bir bilgiye sahip değiliz.

Te'lif kerde-i Cevrî üst başlığıyla basılan ve yazma nüshada “Risale fi Ahvâl-i Sülûk-i Hâce Hâfız-ı Şîrâzî” adıyla yer alan eser Hâfız'ın hayatından, seyr ü sülûkundan, dönemindeki dar görüşlü insanlardan, riyakârlar ve onu çekemeyenlerin Onun hakkında ne düşündüğünden bahseden bir giriş yazısıyla başlamaktadır. Burada aktarılan bilgiler Derviş Abdullah adında bir Seyyah-ı Rûmî'nin dilinden aktarılmakta olup adı geçen şahsın Şîraz'da karşılaşmış olduğu bir Kalender dervişten dinledikleri ve ondan alıp kendisi için istinsah ettiği evraktan aktarmıştır. Şîrazlı kalenderî derviş bu bilgilerin kendisine atalarından Hâce Abdulâlî adında bir kimseden tevarüs ettiğini belirtmektedir. Derviş Abdullah Şîraz'dan döndükten sonra karşılaştığı erbâb-ı ma'rifet kimselere bu evrâkı gösterdiğini kiminin bunları okuyup safâlandığını bazılarının ise ‘hîrz-i cân' için

yazıp yanlarında taşıdıklarını aktardıktan sonra Farsça bilmeyen ‘yâr-i azîz’ler için Türkçeye tercüme ettiğini belirtmektedir.

Eserde anlatıldığına göre Hâfız, erbâb-ı dil ile sohbet ve ashâb-ı ma’rifet ile ülfet etmekten lezzet almakta, arifler meclisinde ibraz olunan kelimât-ı kudsiyeden neşvedâr olmakta, mahfîl-i fukarâda yayılan vâridât-ı ilahiye güherlerini gûş-i hûşuna gûşvar etmekte ve gittikçe akl-ı meâşî bir kenara bırakıp derûnunu rahmâni cezbelerin nuruyla doldurmaya başlamıştır.

Eserin ikinci bölümünde Hâfız divanının ilk gazeli tasavvufî bir bakış açısıyla kısaca şerh edilmiştir. Şerh yapılırken izlenen yöntem hakkında ise kısaca şunları söyleyebiliriz:

Her mısra ayrı ayrı şerh edilmiş ve kelimelerin birebir anlamları verilmemiştir. Tamamen tasavvufî anlam dünyası ile şerh edilmiştir. Bazı mısralar şerh edilmeden önce bir cümleyle tercümesi yapılmış ve ardından şerh edilmiştir.

RİSALE Fİ AHVÂL-İ SÜLÛK-İ HÂCE HÂFİZ-I ŞİRÂZÎ

[1b] Bu risâle-i laîfe bâlâ-nişîn-i maḳâm-ı dânişverî Cevrî Efendiniñ çekîde-i ḳalem-i mu‘cez-beyânıdır ki biñ altmış yedi senesinde taḫrîr olunmuşdur.

Risâle fî ahvâl-i sülûk-i H’âce Hâfîz-i Şîrâzî rahmetullah ‘aleyh vâsi‘ aten.

Beyit

شارح شعر حافظ شیرازی که ندارد تراوی اذعان

در منظوم را کند منشور بیت معمور را کند ویران

Erbâb-ı faḳr u fenâdan Dervîş ‘Abdullâh nâm bir seyyâḫ-ı Rûmî aḳtâr-ı ‘âlemi geşt ü güzâr ve seyr ü temâşa-yı şehr u diyâr ederek ḫıṭta-i Pârsa vaz’-ı ḳadem ve şehr-i Şîrâz’ın seyrine bezl-i sa’y u himem edüb bir ḫânkâhta misâfir ve şehr-i mezbûrun küçe vü bâzârını zâir ü sâir olduḡi ḫâlde görür ki ‘Abdalân-ı ḫüdâdan bir ḫerîf-i ḳalender-sîmâ ve bir zarîf-i rind-i yektâ ḳarşudan gelür ve Hâce Hâfîz’in bu beytini okur:

Beyit

خلوت گزیده را تماشا چه حاجتست

چون کوی یار هست بصرها چه حاجتست

Derviş Abdullâh der ki çünkü ol ƣalenderî merdi bu hâl ile gördüm ve ƣarib olduƣda selâm verdim redd-i selâm edüb ey derviş

¹⁰ dedim از کدامین دیار می آیی و سلام چه قوم می آوری

Ben ¹¹ dedim از لا مکان می آیم و سلام لا مکانیان می آورم

Ƙalenderî ¹² dedi خوب گفتی ما نیز از آنجا آمدیم و باز به آن سو خواهیم رفت

Derviş ‘ Abdullâh der ki, ol kalenderî ile birkaç hâṭve refâƣat edüb ol ƣalenderiye münâsebet ile Hâce Hâfız’ın keyfiyet-i hâlınden ve mebâdî-i sülük aḥvâlınden suâl ettim.

Ol ƣalenderî dest der baƣal edüb bir cüzdân ƣıkardı ve içinden bir iki pejmürde ve köhne evrâƣ alub destime sundu ve ayıttı: Hâce Hâfız’ın sebep-i irâdeti ve bâ iş-i inâbeti bu evrâƣda ketb olunmuştur ve bu evrâƣ bizim ecdâdımızdan Hâce ‘Abdu’l-‘alî nâm kimesneden bize intikâl etmiştir ki Hâce-i mezbûr Hâce Hâfız ile bir nice zamân ƣarîƣ-i ƣalebde refîƣ olmuştur. Kendiniñ ve Hâfız’ın esbâb-ı sülüklerini ve bu yolda vukû‘a gelen hâllerini bu evrâƣta şebt etmiştir mütâla‘a ƣıl ki m‘alümüñ ola dedi.

Ben daḥı birâder yol üzerinde mütâla‘a güçtür lüṭfuñuz olursa hücrede baƣub ba‘dehu size teslim edelim dedim. Öyle olsun dedi. Pes dervîşe vedâ‘ edüb hücreye geldim ve ânı mütâla‘a edüb aḥvâli bildim ve içinde Hâce Hâfız’ın aḥvâline müte‘allîƣ olan maƣâlâtı kendü cerîdeme yazup nüshayı ƣalendere teslim eyledim. Ve ol diyârdan ‘avdet ettikte vardığım şehirleriñ erbâb-ı ma‘ârifine göstermege başladım. Kimi oƣuyup [2a]şafâlandı ve kimi daḥı yazınub hırz-ı cân eyledi. Ba‘dehu Fârisî bilmez yâr-i ‘azîz için Türkiye terceme ettim deyu ol evrâƣda yazılan maƣâlâtı bu güne taḥrîr eylemiş ki merdân-ı Hüdânîñ mümtâzı meydân-ı vefânîñ ser-endâzı rindân-ı ‘aşƣıñ pâkbâzı fırça-ı melâmiyyüñ ser-efrâzı erbâb-ı cânîñ hemrâzı ya‘ni Hâce Hâfız-ı Şirâzî rahmetullâhi ‘aleyh mebâdî-i ƣalebde gâyet şevƣ u ğarâm ve şafa-yi tām ile erbâb-ı dil şoḥbetine mülâzemet ve aşḥâb-ı ma‘ârif ile şoḥbet ve ülfet etmekten lezzet alup meclîs-i ‘ürefâda ibrâz

¹⁰ Hangi diyardan gelirsın ve hangi kavmin selamını getirirsın

¹¹ Mekânsızlıktan gelir, mekansızların selamını getiririm

¹² İyi dedin, biz de oradan geldik ve o yine tarafâ gideceğiz

olunan kelimât-ı kudsiyyeden neşve-dâr ve maḥfil-i fuḳarâda baş olunan vâridât-ı ilâhiye güherlerini gûş-i hûşa gûşvâr etmekten derûnunda âsâr-ı şafvet müşâhede edüp gittiḳçe ‘aḳl-ı ma‘âşa hevâdâr olmaḳtan fâriḡ ve derûnu envâr-ı cezebât-ı raḥmanî ile bâri‘ olmaḡla başlayup mâsivâyâ müte‘allik olan ‘umûrda tekâsül ve ‘avâm-ı nâsîñ i‘tibâr ettiḡi ef‘âlî icrâ’ etmekten teḡâfûl gösterir oldu. Şehr-i Şîrâz’da Hâfîz’ın ḳadîmî âşînâları ve ahâlî-yi maḥallesi gördüler ki Hâfîz evvelki gibi ḥalk ile ihtilâf etmez ve aḥbâb gittiḡi yere gitmez oldu. Gâh Ḳalenderiler meclîsinde gâh Ḥayderiler cem‘inde gâh Ḥalvetiler savma‘asında gâh Celvetiler cilve-gâhında gâh Ḥarâbâtîler tarîḳinde görünmeye başladı. Ve gâh aḡzından ba‘zı sözler naḳl eder oldular. Eḥibbâ ve eşdiḳâsı Hâfîz’ın bu ḥâlinden muḗtarib olup kimisi lillâh ve kimisi ḡaraḗ-âlûde Hâfîz’ı gördükçe pend ü nasîhata başlayub;

Ey Hâfîz ḥayfâ ki tarîḳiñi ḳoyub yañlış yola gidiyorsun ve bed-nâmlıḳ vâdisine düşüb kendüñe ḡadr ediyorsun. Bir alay ışıklar ve ‘abdallar ve bî-mezhebler ile ihtilâf etmege meyl etmişsin ḥaḳîḳât dîn ü mezhebden ḳıḳarsın ve ḥâne-i i‘tikâd ve İslâmîñi yıḳarsın dediler ve bir bölük maḥalle mu‘zîsi câhil Müslümânlar daḡı ey Hâfîz ḳande gezersin mescîde gelmez oldun cemâ‘at arasında görünmekten kaldın, seni maḥalleden iḥrâc etmek gerekdir dediler. Ve bir bölük ḳavim daḡı Hâfîz’ı gördükte birbirlerine gösterip şu ḥerif melâḫide yoluna sâlik olmuş, namâz ve âbdest yolundan dönmüş Allâh için ḥâkime söyleyüp ḥaḳḳından geldirmek gerek dediler ve bir bölük ḳavim daḡı ki zu‘umlarınca şî‘r-şînâslar ve suḥen-fehm geçünüp geçinürlerdi Hâfîz’ın ba‘zı ‘âşîḳâne eş‘ârını yazınub ıştîlâḫât ve ‘ibârât-ı ârifândan bî-ḥaber olmaḡla ma‘nâsına dürlü dürlü ḳîl u ḳâl ile baḡş edüb kimi [2b]ne‘üzübillâh bu söz küfürdür kimi estaḡfirullâh işte bu edâ melâḫide edâsıdır ve kimi daḡı efendiler bu sözleri Şeyḫülislam ḥazretlerine gösterip fetvâ alub cezâsını vermek gerek ve bir bölük ḳavim daḡı fuḳahâdan ve ‘ulemâdan geçinüp Hâfîz’ın sözlerini te‘vîlât ve tevcîhât ile çeküp ḥalka cevâb vermek isterler idi. Ve ekâbir ve a‘yândan bir bölük devletlüler bre şu Hâfîz dedikleri şâ‘ir zindîḳ olmuş, ḥâşâ mu‘teḳidât-ı ehl-i sünnet ve cemâati inkâr edermiş gibi şâ‘irler hep böyledir buñlara yüz vermek ve iḥsân etmek ḥaḫâdır deyüb ḥaḳḳında böyle sözler söyler idi ve bir bölük eşḡâş ve erâzil daḡı zu‘umlarınca mezâhibiñ isimlerini ezberlemişler ammâ

resmlerinden bî-haber Hâfız Râfîzî olmuş yok Hülûlî olmuş, yok Hürûfî olmuş demeye başladılar.

Muhaşşal-ı kelâm şehriñ içine kabîh kabîh ve işi gücü olmayan zemmâmlar arasına bahş u cidâl ve lec düşüp Hâfız'ın kulaqları böyle muvahheş şadâlar ile doldu. Güyâ bir vâdî-yi pür vaşsete düşüb güllar etrafını aldı. ¹³من يسمع يخل kavli üzre derûnuna efkâr-ı fâside gelüb neyleyecegin bilmez idi. Ama yine bir vaķit ve bir zamân 'arifân-ı ilâhî şöhetinden kesilmeden âhir-i kâr mürşidân-ı t̄arîķ-i Hâķķiñ birinden bey'at etmege ihtiyâr ve kaşiyye-yi hâdîden şürûr-i aġyardan taħaffuz cezmine qarâr virüp kendi mürşidi olan 'aziziñ bezm-i ünsüne varup hezâr girye ve zârî ile tazarru' ve ibtihâl ile i'âm-ı hâl edüp ayıttı

الا يا ايها الساقى ادر كاسا و ناولها

Ey baña muħabbet cur'asından keyf-i taleb bahş eden sâķî-yi câm-ı vahdet ol kâse-i pür-şarâb-ı zevki devr ettir ve sun nüş edelim ve bilmiş ol

که عشق آسان نمود اول ولی افتاد مشکلیها

Zirâ bâzîçe-i 'aşķ-ı ilâhî evvel âsân göründü bize ama soñra bunuñ gibi müşkiller vâķı' oldu ve bu müşkilâtıñ vuķu' u beni efkâr-ı fâsideye ve bîm-i câna düşürdü. Eger min ba'd böyle hüşyâr qalırsam cân ħavfı ġalebe edip kendimi nâķış ü nâ-tamâm iken varṫa-ı helâka şalmak muķarrerdır. Zirâ mebâdi-i talebde çekdiğim âlâm ve meşakķatten bildim ki

ببوی نافعء کاخر صبا ز ان طره بگشاید

Nesîm-i feyz-i ilâhî ol turre-i pür 'uķdeden ya'ni bu emr-i müşkilden bir nâfe râyiħâsın açā, yani nâfe-i haķîķat meşâm-ı câna müşk-i şâfi bûyini getüre ve demâġ-ı derûnum mu'atṫar ola

[3a] ز تاب جعد مشکینش چه خون افتاد در دلها

Ol turreniñ kıvırcıķ müylarınıñ bükümünden dillere ne qan düşmüştür.

¹³ İşiten düşünür

Ya' ni niķāb-ı cemāl-i aķadiyyet olan perde-i saŗvet-i celāl ref' olub dīdār-ı ŗāhid-i maķsūd nūmāyān olunca vāķi' olan ŗikenc ü iztīrābdan ķāmet-i 'uŗŗāķ ĥam ender ĥam olub nāfe-i müŗķāb gibi sālīkān-ı deŗt-i ümīd ve tālibiñ göñülleri ķan ile dolmuŗtur. Bu emriñ iķtizāsı böyle oldugun idrāk idügin idrāk idüb bu ŗarīķiñ envā'-ı meŗaķķātini biñ cān ile ķabūl ettim. Ey delīl-i sebīl-i Ĥaķ her ne fermān ederseñ muti' u münķād olup sözüñden dönmeziz zīrā sen sālīklere dāimā dersin ki

بمی سجاده رنگین کن گرت پیر مغان گوید

Ŗarābla seccādeyi boya eger saña pīr-i muġān derse.

Ya' ni, mürŗidiñ fermānı ŗūret-i zāhirde ĥaŗā görünürse mürīde lāzım olan ŗevāb görmektir. Zīrā fehmi ettim ki seniñ ŗarāb dedigiñ keyfiyyet-i 'aŗķ-ı ilāhīdir. Ve seccāde dedigiñ nefsi emmāreniñ perestġāhı olan maĥall-i ŗehevāt-i dūnyeviyedir ve pīr-i muġān dedigiñ sensin ki mürŗidsin. Ve muġ ta'birinden murādiñ imān-ı mecāzīden ya' ni i'tiķād-i resmī-i taķlīdīden çıķup küfr-i ĥaķīķi yolundan imān-ı yaķīni ŗarafına sālīk olan mürīdlerdir ĥāŗā ki seniñ kelimātīñdan rāyiķa-ı küfürden bir eŗer ola. Zīrā bu muĥaķķaķdır ki

که سالک بی خبر نبود ز راه و رسم منزلها

Sālīk-i ŗarīķat-ı Ĥudā olan mürŗid-i kāmīl ŗarīķ-i Ĥaķķ'ıñ rūsūm u ķavā' idinden bī-ĥaber degildir.

Mürīdiñ her menzilden 'ubūruna ve her vādīden mürūruna ne lāzım idigin bilür her bir maķāmda mürīdiñ göñlüne gelen efķār-ı fāsīde mürīdi yoldan alıķoyup türlü türlü ŗūretler gösterir. Sen ol ĥavāŗı def' etmeye ķādīrsin. Biz daĥı bir dem meķŗ ü ārām ve 'ayŗ-ı mūdām arzūsunda degiliz. Zīrā

مرا در منزل جانان چه امن و عیش چون هر دم

Baña cānān maķāmına giden menzilde ne emn ü 'ayŗ ķapısı belki bu ŗarīķiñ menāzili ki ŗabr u zühd ü ver' ü ĥavf ü recādīr. Onlarda bile meķŗ ü ķarār etmek istemem ve o maķāmlarda nice ārām edeyim ki ėün her nefes

جس فریاد می دارد که بر بندید محلها

Ceres feryād eder ki yükleriñizi baġlañız.

Ya' ni ey mürşid-i haqîkî seniñ lisân-ı irşadîñ dâimâ Kâ'be-i kûy-i cânân sâliklerine ey sâlikler bir menzilde raht-ı iķâmet salup ârâm etmeñüz zîrâ menâzil ve merâhil bî-nihâyettir.

Beyit

ای برادر بی نهایت درگهیست

بر هر آنجا می رسی باالله مایست

Maħmil-i cehd ü himmeti[3b] nāfe-i 'aşk u muħabbete bend idüp sârbân-ı hidâyete teslîm-i mehâr ve menzil-i âhîre erişmeye sa'y-i bî-şümâr eyleñüz. Biz daħı emrine imtişâl edüp bu menzile gitmekte iħmâl etmeziz. Ama her menzile ki varırız bir gûne ħayâlât ve bir nev' efkâr ile derûnumuz dolar ve bu deryâ-ı mevvacîñ emvacından ħavf-i cânâ düşüp iztirâri âh u figân edersek bize ta' accub etme ki

شب تاریک و بیم موج و گرداب چنین هایل

Ķarañu gice ve mevc ĶorĶusu ve böyle bir ĶorĶulu girdâb

Ya' nî ey mellâh-ı sefine-i haqîkî egerçi seniñ emriñle keşti-i vücudumuzu deryâ-yı fenâya şaldıķ ama henüz beşeriyet zulmeti üzerimizden mündefi' olmayup girdâb-ı hevlnâk-ı mekr-i nefse düşmek endîşesi bizi mütelevvin ve mütekedir etmektedir pes bu ħâlimizi saña 'arz itmeyüp ĶanĶı nādâna 'arz idelim bu derdiñ çâresini ĶanĶı ħâmîden isteyelim

كجا دانند حال ما سبکباران ساحلها

Sâhilleriñ sebük-bârları bizim ħâlimizi Ķande bilürler.

Ya' nî sâhil-i Ķaflet ve berr-i tabî'at-ı sebük-bârı olan nādânlar bizim aĶvâlimizi nice idrâk ederler ki onlar kendi zu'umlarıñca şahn-ı şohbette ve sâhil-i selâmette müştereklerdir pes bize lazımdır ki min-ba'd kendi aĶlımız muĶtezâsınca ħod-kâmlık yoluna gitmeyevüz ve ħuzûr-i mürşide 'arz-ı ħâl idüp âniñ tedbîri olmayınca bir iş etmeyevüz zîrâ.

همه کارم ز خودکامی بیدنام کشید آخر

Bu zemânedен cümle kârım ħodkâmlık sebebinden beni 'âķibet bed-nâmlıĶa çekdi. 'AĶlımca yürümekten rüsvâ-yı 'âlem oldum. Yañlış yollara düştüm ne ma'nâ ħâsıl ettim ne ma'rifet kesb eyledim.

Kāh dānişmend oldum kāh faḳīh oldum kāh zāhid oldum kāh şūfi oldum kāh ‘ārif oldum bu heves ettiğim ma‘nalar beni televvüne şaldı ve ḫayret ve endīşe ‘aqlımı aldı. Ettüğimden utanup

نهان کی ماند آن رازی کزو سازند محفلها

Ḳaçan gizli ḳalır ol rāz ki āndan maḫfiller düzeler.

Nice pinhān olur ol esrār ki ānı söylemek için cem‘iyyetler dūrülüp muḫāsebeler söylene pes benim daḫı evzā‘ ve eṭvārım birbirine uymadığından eḫibbā ḫālīme taraḫḫüm tarīki ile yazık şöyle bir ḳābil-i vücūd kimesne nefis-i nāṭıḳasını tekmīl etmege çalışmayup kendini beyhūde zāyi‘ eyleyüp kendü ‘aqlı ile sülūk ettiği vādileri ḫüb zann ediyor didiler ve a‘dā ise [4a] istihzā vechi ile ḳavme yādigār dānişmend olmuş yok yok faḳīh olmuş nice faḳīh şūfi olmuş, baḳa tācını baḳa misvāḳını nice şūfi ‘ārif olmuş baḳa zerafetini göre nezāketini dimege başladılar. Bu cümleden el çekip ehl-i dil şoḫbetine mülāzemet ettigim zamān da ḫod ma‘lūm-i şerīfñizdir ki neler işittim ne zehirler yuttum. Ḥalk elinden ve dilinden bir şüretle ḫalāşa mecāl yok āhiru’l-emr ṭarīḳ-i faḳr u fenāya sülūk edip ḫuzuruñuza geldim ve āsitāneñiziñ ḫizmetini cān-ı ‘azīze minnet bildim dedikte mürşid-i kāmīl daḫı taḫsīn ve āferīn edip dedi ki

حضورى گر همى خواهى ازو غايب مشو حافظ

Eger zāhirde ve bātında bir ḫuzūr ve āsāyiş dilerseñ ey Ḥāfız mā-hüve’l-maḫşūddan ḡaybet eyleme ve mürşid ḫuzūrudan dūr olma ve ol ḫuzūrdan dūr olacak aḫvāl ile kendüni meşḡul etme ḳalbiñi Ḥaḳḳ fikrinden cūdā idecek aḫvāle tevaḡḡul gösterme ve āḡāh ol

متى ماتلق من تهوى دع الدنيا واهملها

Hevāsında yildüḡiñ maḫbūb ve maṭlūb ile mülāḳī olduḡuñ zamānda dünyāyı terk eyle ve ānuñ ‘umūrunu da iḫmāl ve tekāsül eyle zīrā dünyā ile Ḥudā bir maḫalde cem‘ olmaz. Ḥuşuşen ḫadīs-i şerīfde vārid olmuşdur ki dünyā āḫiret ehline ve āḫiret dünyā ehline ve ikisi daḫı ehlullāha ḫarāmıdır. Sen daḫı menzilinde şābit-ḳadem olup terk-i dünyā ve ‘uḳbā etmekde ber-ḳarār ol ki murāda vāsıl olasin.

‘ārif ne şād olur bu cihānda ne ḡam çeker

cāhil hemīşe şād olayın dir elem çeker

Kaynakça

- Ayan, H. (1981). Cevrî: hayatı, edebi kişiliği, eserleri ve divanının tenkidli metni. Erzurum: Erzurum: Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi.
- Ayar, M. T. (2007). Hâfız-ı Şirazî'nin bazı gazellerine şerh tekniği açısından Sûdî ve Konevî'nin yaklaşım tarzları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Bursalı Mehmet Tahir. (1333). Osmanlı Müellifleri. (1-3 cilt) İstanbul: Matbaa-ı Amire.
- Devvanî, C. (1373 h.ş.). Nakd-i Niyazi der şerh-i du beyt ve yek gazel ez hace Hâfız Şirazî. (Hüseyn Muallim, haz.). Tahran; İntişarat-ı Emir Kebir.
- Ergun, S. N. (1936). Türk Şairleri.(1-3 Cilt) [y.y.]
- Genç, İ. (2000). Esrar Dede: Tezkire-i şuara-yı mevleviyye : inceleme, metin, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.
- Gölpınarlı, A. (1931). Melamilik ve Melamiler. İstanbul: Devlet Matbaası.
- Güleç, İ. (2004). Türk Edebiyatında Cezire-i Mesnevi Şerhleri” Osmanlı Araştırmaları: The Journal of Ottoman Studies, XXIV s. 159–179.
- Gümüş, S. (2006). Cevrî İbrahim Çelebi ve Hilye-i Çihar-Yar-ı Güzin adlı eseri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Gümüş, Z.(2009). Mesnevi'ye Cevrî'nin Manzum Şerhi: Hall-i tahkîkât, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 4/6, 231-250
- Hidayetoğlu, S. (1986). Cevrî'nin Aynü'l-Füyûz adlı eserinin tenkildi metni. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Kolunsağ, İ. (2012). Derviş Hâfız Abdülkadir Galebe-i Sultan-ı Aşk (metin-inceleme). Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal bilimler enstitüsü, İstanbul.
- Muallim Naci. (1986). Osmanlı Şairleri, (Cemel Kurnaz, haz.). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Naima, M. (1281). Naima Tarihi: Ravzatü'l-Hüseyn fi hulasati ahbari'l-hafikeyn. İstanbul: Matbaa-ı Amire.
- Şeyh Gâlib. (1994). Şeyh Galib Divanı (Muhsin Kalkışım, haz.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Şükri-i Bitlisi. (1997). Selimname (Mustafa Argunşah, haz.). Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Yümni, M. E. (1337). Kitab-ı Cezbe-i Aşk: Tahmis-i Yümni ber Divan-ı Hâfız-ı Şirazî, İstanbul: Matbaa-ı Amire.